

گفت‌وگوی «جوان» با ۲ فعال آموزشی درباره چالش‌ها و راهکارهای ترمیم آموزش‌های مجازی در مدارس

آموزش مجازی در مدارس، مبهم، آشفته و نا(شاد)

داشته باشیم و منتظر غول چراغ جادو باشیم که طی آن روندها خودبه‌خود اصلاح شود، اگر می‌خواهیم اتفاقی در این عرصه بیفتد، محتاج تلاش فراوان، سرمایه‌گذاری روی نیروی انسانی و زیرساخت‌های سخت‌افزاری، نرم‌افزاری و مهم‌تر از همه اعتماد و احترام به گروه‌های تخصصی و تدوین و اجرای ضوابط محکم در این باره است. همه ما می‌دانیم که تحول از درون چنین فضایی ایجاد می‌شود، با این همه متأسفانه کمتر روی این مؤلفه‌ها کار علمی و عملی صورت می‌گیرد. شما در همین چند وقت دیدید که بارها و بارها ناکارآمدی فضای شاد برای برگزاری کلاس‌ها به اثبات رسید، والدین کودکان و معلمان در این باره معترض بودند و هستند و میزان رضایت از کارایی زیرساخت‌های در نظر گرفته شده همچنان پایین است، در چنین وضعیتی طبیعی‌ترین کنش بازنگری است که امیدواریم این اتفاق به زودی روی دهد.

معلم، فرسودگی روانی دانش‌آموز و خانواده را می‌بیند

از این فعال آموزشی می‌پرسم فکر می‌کنید در این باره چه تدابیر یا نوآوری‌هایی می‌توان انجام داد که شبکه زیرساختی ارتباطی برای ارائه آموزش‌های آنلاین، چابکی و انعطاف بیشتری پیدا کند؟ او در این باره می‌گوید: ما شرایط بالادستی حاکم بر فضای مدیریت کشور را درک می‌کنیم اما موضوع این است که با توجه به محدودیت در سرعت و دامنه، شبکه اینترنت آموزش آنلاین به تنهایی هم برای معلمان، هم برای دانش‌آموزان و هم اولیای آنها فضایی مستهلک‌کننده از نظر روانی ایجاد کرده است. این موضوع را معلمان که به نوعی در فضای ارتباط چهره‌به‌چهره با دانش‌آموزان و اولیای آنها قرار دارند به خوبی لمس می‌کنند و بازخوردی است که ما در این باره از دانش‌آموزان و والدین آنها دریافت می‌کنیم، نوعی نظر سنجی بدون واسطه برای ما محسوب می‌شود، ما به عین‌ه این آشفته‌گی روانی را در دانش‌آموزان و خانواده‌های آنها می‌بینیم که باید در این زمینه چاره‌اندیشی شود.

او ادامه می‌دهد: این یک موضوع فنی و مربوط به فناوری‌های ارتباطی است و من در این باره تخصص ندارم اما تا جایی که اطلاع دارم، اگر می‌خواهیم کارایی زیرساخت‌های ارتباطی که در آموزش‌های آنلاین گریزناپذیر هستند، بالا برود یا باید پلتفرم‌هایی طراحی شوند که با محدودیت و سرعت پایین اینترنت تطبیق داده شده باشند تا شاهد قطعی ارتباط و مسدود شدن آموزش‌ها نباشیم که در آن صورت هم باید شیوه‌نامه کار با پلتفرم و استفاده از امکانات آن در اختیار معلمان قرار گیرد یا اینکه دست‌کم آموزش ارائه شده در مدارس، تلفیقی از آنلاین و آفلاین باشد، به این معنا که محتوایی استاندارد و با نظارت کارشناسان متخصص با حجم قابل ارسال در گروه‌های کلاسی تولید و به صورت آفلاین در اختیار آموزش‌پرورش استان‌ها قرار داده شود و از طریق سرگروه‌های آموزشی به دست معلمان برسد و با نظارت دقیق و اصولی، طبق بودجه‌بندی دروس در اختیار دانش‌آموزان قرار گیرد یا اینکه پلتفرمی طراحی و در آنجا بارگذاری و در دسترس معلمان و دانش‌آموزان قرار بگیرد.

کیفیت خدمات نظام آموزشی کشور حفظ شود، می‌گوید: ما در این باره نیاز به تیم‌های تخصصی داریم، بنابراین باید کارگروه‌هایی با تخصص‌های مختلف در این زمینه تشکیل شود.

از او می‌خواهم جزئی‌تر در این باره سخن بگوید. او می‌گوید: اگر واقعاً به دنبال تحولی در این زمینه هستیم، باید از هر استانی در هر پایه‌ای به صورت مجزا سرگروه‌هایی دوره‌دهنده و مسلط به تولید محتوای مجازی، هوش مصنوعی، سواد رسانه و همچنین دارای اشراف کامل به محتوای کتب درسی تعیین شوند، سپس در هر ناحیه و شهرستان زیرگروه‌هایی از معلمان را تحت پوشش آموزش‌های خود قرار دهند و پاسخگوی سوالات آنان در مسیر آموزش باشند.

پدیده زارع که خارج از حوزه آموزش رسمی، دوره‌های تربیت مربی نقاشی خلاقانه کودکان را برگزار می‌کند، می‌گوید: اگر مسأله اعتقاد داریم که آموزش حوزه‌ای کاملاً تخصصی و بسیار پیچیده است، بنابراین نمی‌توانیم بر خوردی ساده‌انگارانه با آن داشته باشیم و گام‌های ما باید متناسب با پیچیدگی‌های این حوزه باشد اما متأسفانه آنچه در حال حاضر در جریان آموزش‌های رایج در نظام آموزشی مشاهده می‌شود، تعیین سرگروه‌هایی است که خود از مهارت، دانش و تسلط کافی در این زمینه برخوردار نیستند، برخوردها عموماً سلیقه‌ای و بر اساس روابط می‌چرخد و بخشنامه‌ها تنها به صورت (دست‌نویس) به جامعه معلمان دیکته می‌شود، بدون اینکه تمهیدات لازم برای تجهیز کردن آنها به دانش تولید محتوای مجازی انجام شود یا آنکه سرگروه‌های تعیین شده از سمت آموزش‌پرورش دانش لازم را برای پاسخگویی به سوالات، ابهامات و سردرگمی‌های معلمان در این مسیر درآیند، در نتیجه آنچه در این میان اتفاق می‌افتد، آشفته‌بازاری است که عملاً نمی‌تواند کیفیت لازم در ارائه محتوای آموزشی در شرایط فعلی را فراهم کند، گاهی حتی گروهی از معلمان و مربیان به خودی‌خود می‌خواهند در تغییر این شرایط مثبتی ایفا کنند اما موضوع این است که چنین نقشی برای آنها تعیین نشده است.

بخشنامه‌های بی‌روح راهگشا نیست

پرسش دیگر من از این فعال آموزشی در مقطع دبستان این است: آموزش‌های آنلاین از دوره کرونا به بعد به تدریج تا به امروز گسترده شده است. آیا در این پنج‌شنبه سال اخیر توانسته‌ایم شکاف‌های موجود در این نوع آموزش‌ها را شناسایی کنیم؟ اگر نه علت را در چه می‌دانید؟ پاسخ او این است: همچنان که در سؤال قبلی هم اشاره کردم، تلاش‌هایی در این زمینه در قالب بخشنامه‌ها و دستورالعمل‌ها صورت گرفته اما واقعیت این است که ما نمی‌توانیم صرفاً با اتکا بر بخشنامه‌های بی‌روح این وضعیت را بهبود ببخشیم. سند روشن این ادعا همه آن چیزهایی است که امروز به روشنی در برابر چشم‌های ما قرار گرفته است. آنچه امروز شاهد آن هستیم به روشنی بیانگر کافی نبودن یا ناکارآمد بودن این تلاش‌ها در مسیر آموزش مجازی است. علت آن هم نبود زیرساخت‌های مناسب، نبود تدوین و اجرای برنامه‌های اصولی و منسجم در راستای ارتقای دانش معلمان و همچنین نبود بستر اجرایی کارآمد برای برگزاری کلاس‌هاست.

او در این باره ادامه می‌دهد: ما نمی‌توانیم در این بساط انتظار عجیب و غریب

زیست‌محیطی - افت کیفیت هوای کلاشهرها - و ظهور برخی مسائل اجتماعی دیگر به تدریج تا به امروز اجتناب‌ناپذیر و گسترده شده است، پس چرا برنامه‌ریزی مدون و راهبردی روی آن صورت نمی‌گیرد؟ سؤال همچنان این است که آیا در این پنج‌شنبه سال اخیر توانسته‌ایم شکاف‌های موجود در این نوع آموزش‌ها را شناسایی کنیم؟ اگر نه، علت آن چیست؟

دکتر مطهره قمری در این باره می‌گوید: اگر به ظرایف موجود در آسیب‌هایی که اشاره کردید توجه کنیم، خواهیم توانست در شرایط مشابه به یک وضعیت پایدار آموزشی برسیم، البته این شکاف‌ها مربوط به موارد متعددی می‌شود و نمی‌توان آن را صرفاً به یک مؤلفه فروکاست. از خانه، والدین و خود دانش‌آموزان تا مدرسه، شامل کادر آموزشی و در سطح کلان‌تر مسئولان، سیاست‌ها و در نهایت زیرساخت‌ها در این باره قرار می‌گیرد. آنچه در این باره می‌توان گفت این است که مدت‌بعی از این نقاط به تدریج شناسایی شده‌اند، دست‌کم بر تصمیم‌گیران و فعالان این حوزه روشن شده است که از کجا آسیب می‌خوریم اما بعضی خیر، یعنی همچنان در شرایط ابهام به سر می‌بریم. از طرفی در همان نقاط آسیب‌زایی هم که شناسایی شده‌اند به خاطر کثرت و گستردگی موارد برای بر کردن و ترمیم آنها کار اساسی چندانی انجام نشده است، به عبارت دیگر می‌دانیم از کجا آسیب می‌خوریم اما مقابله و ترمیم قابل‌اعتنایی انجام نمی‌دهیم.

از این فعال آموزشی می‌پرسم که مثالی در این باره ارائه کند، او می‌گوید: یکی از شکاف‌های موجود بر سر راه اجرای نظام آموزشی آنلاین که واقعاً کیفیت آموزش‌های مجازی را تقلیل می‌دهد و به نظام آموزشی کشور آسیب می‌زند، بحث دیدگاه ما نسبت به کلاس مجازی است. آنچه می‌توان در این باره گفت این است که هنوز نزد عموم والدین، دانش‌آموزان، حتی معلمان و مسئولان دیدگاه درستی درباره آموزش مجازی وجود ندارد، اینطور بگوییم که فعالان و دست‌اندرکاران در این باره توجه نشده‌اند، بنابراین طبیعی است که با رویکردهای آشفته و ناهمگون مواجه هستیم، ابتدا باید دیدگاه‌اشخاص دست‌اندرکار در آموزش درباره آموزش مجازی اصلاح شود، چون تا زمانی که ما نسبت به موضوعی گارد داریم و نتوانسته‌ایم آن را هضم کنیم یا بپذیریم، حتی دقیق‌ترین دستورالعمل‌ها هم نخواهد توانست در این باره مؤثر واقع شود.

از طرف دیگر بعضی شکاف‌ها مرتبط با زیرساخت شبکه شاد، مؤلفه‌های مرتبط با دسترسی به شبکه اینترنت کارآمد و نظایر آن است، البته تا جایی که اطلاع دارم در بستر شبکه شاد، کلاس مجازی طراحی شد که فعلاً با هزینه ارائه شده است اما اگر به صورت رایگان در اختیار مدارس قرار بگیرد، شاید بتواند قسمی از مسأله را حل کند. برای کاهش ترافیک اینترنت هم فعلاً ساعت‌بندی دوره‌ها و مقاطع را برنامه‌ریزی کرده‌اند که کارایی آن نیاز به بررسی و گذر زمان دارد.

محتوای آموزشی شبکه شاد کنار گذاشته شد

از دکتر مطهره قمری می‌پرسم: از نقدهای موجود در ارائه آموزش‌های مجازی، مشکل جدی در زیرساخت‌های ارتباطی به ویژه در شرایطی است که مسئولان کشور به خاطر شرایط خاص، ناچار به محدودسازی سرعت و دامنه ارتباطی شبکه اینترنت کشور شده‌اند. فکر می‌کنید در این باره چه تدابیر یا نوآوری‌هایی می‌توان انجام داد که شبکه زیرساختی ارتباطی برای ارائه آموزش‌های آنلاین چابکی و انعطاف بیشتری پیدا کند؟

دکتر قمری در این باره می‌گوید: درست است که مشکلات زیرساختی همچنان در این باره وجود دارد اما ما حتی از امکانات موجود در همین پلتفرم هم به خوبی استفاده نکرده‌ایم. به عنوان مثال یک نکته درباره «شبکه شاد» وجود دارد که از ابتدا اشخاص مربوط به آموزش به آن توجه نکردند، آن نکته این بود: شبکه شاد به گونه‌ای طراحی شده بود که دارای محتوای آموزشی بود و فرآینگ باید به آنها مراجعه می‌کرد، خب همین موضوع باعث کاهش بارگذاری و به تبع آن باعث کاهش مشکلات ترافیک داده می‌شد و همچنین استفاده از «بات‌های شاد» برای تکالیف، آزمون و نظایر آن بود که چون به آنها توجه و استفاده نشد، عملاً بعد از مدتی کاربری در شبکه شاد به یک نرم‌افزار پیام‌رسان تقلیل داده شد و به تبع آن بارگذاری فایل، حجم ترافیک داده بار رفت و مشکلات حال حاضر به وجود آمد. از طرفی متأسفانه با هم‌امسال همین رویه را تکرار کردند و در سامانه آموزشی کدو فیلم‌های آموزشی برای هر پایه و درس بارگذاری شد و همان سیاست البته در سامانه انجام شد که استفاده از آنها باعث کاهش مشکلات می‌شود، البته سطح اطلاع‌رسانی‌ها خیلی گسترده نبوده و می‌توان گفت اکثر اشخاص مربوط به آموزش اطلاع چندانی در مورد آنها ندارند.

نیازمند کارگروه‌های تخصصی تولید محتوا هستیم

اما پدیده زارع، مربی برتر مقطع ابتدایی در شهر صدر را پاسخ به این سؤال که در صورت تداوم آموزش آنلاین در مدارس چه تدابیری باید اندیشیده شود که

از زمان شروع جنگ، آموزش‌ها در مدارس با توجه به شرایط پیش آمده از آموزش‌های حضوری به سمت آموزش‌های مجازی سوق پیدا کرد و با وجود اینکه فعلاً آتش‌بس اعلام شده، مطابق اعلام رسمی وزارت آموزش‌پرورش، آموزش‌ها همچنان تا پایان فروردین ماه به صورت مجازی ارائه خواهد شد، اگر چه از دوره کرونا به بعد تجربه آموزش آنلاین به تدریج در فضای آموزشی کشور و در میان معلمان، دانش‌آموزان و خانواده‌ها شکل گرفت و همچنان فضای آزمون و خطا در این باره حاکم است، با این حال هنوز چالش‌های بسیاری بر سر راه این نوع آموزش وجود دارد. بیه این معنا که از نگاه فعالان آموزشی و خانواده‌ها نظام آموزشی کشور هنوز نتوانسته است خود را با اقتضانات مربوط به آموزش‌های مجازی تطبیق دهد. گفت‌وگوی ما با دکتر مطهره قمری و پدیده زارع از معلمان نخبه و برتر به این موضوع اختصاص دارد.

دکتر مطهره قمری از معلمان نخبه مقطع پنج ابتدایی که در روستای سیدشهاب تویسرکان توانسته است فضای آموزشی مبتنی بر خلاقیت را بر پایه علاقه‌مندی و استعداد فردی خود ایجاد کند و با استقبال دانش‌آموزان خود در این روستا مواجه شود، در پاسخ به این سؤال که در صورت ادامه آموزش‌های مجازی و ضرورت تداوم آموزش آنلاین چه تدابیری باید اندیشیده شود که کیفیت خدمات نظام آموزشی کشور حفظ شود، می‌گوید: تجربه آموزش‌های آنلاین هنوز در جامعه ما جا نیفتاده است، بنابراین موضوع همچنان به ادراک ما درباره این نوع آموزش‌ها برمی‌گردد که باعث شده این نوع آموزش‌ها چه از جانب دانش‌آموزان، چه از سوی خانواده‌ها و چه حتی از سوی برخی معلمان جدی گرفته نشود. از مشکلات اساسی در آموزش مجازی باید به کاهش مهارت‌هایی اشاره کرد که در دو مورد اشاره کنیم یکی مهارت مسئولیت‌پذیری است و دیگری مهارت خودیادگیرنده. کاهش مسئولیت‌پذیری از یک سو به خانواده‌ها و به ویژه خود دانش‌آموزان برای حضور فعال و مؤثر در کلاس مجازی برمی‌گردد و از سوی دیگر معطوف به معلمانی است که آموزش در کلاس مجازی را مسئولانه دنبال نمی‌کنند. این کاهش مسئولیت‌پذیری باعث افت کیفیت کلاس‌های مجازی می‌شود.

اتکا بر رهنماها و اختلال در فرایند یادگیری

نکته مهم دیگری که این معلم و مؤلف دو کتاب کمک‌آموزشی روی آن تأکید می‌کند به خلصت نظام آموزشی کشور و به ویژه در مقاطع ابتدایی برمی‌گردد. سال‌هاست نظام آموزشی کشور در فعال‌سازی استعداد و توانایی اندیشیدن، استدلال و حل مسئله در دانش‌آموزان ناکام مانده است. در واقع دانش‌آموزان به ویژه در دروس استدلالی بیشتر از آنکه با جوهره و قاعده تفکر آشنا باشند، درستی گزاره‌ها از این رو می‌پذیرند که رهنماها به آنها می‌گویند درست است، بنابراین ممکن است دانش‌آموز حتی ظاهراً در آن دروس موفق عمل کند اما در واقع نتوانسته است قواعد و منطق آن استدلال‌ها را برای خود درونی کند. حال وقتی آموزش قرار است به صورت مجازی ارائه شود، این اتکاهای بیش از حد به رهنماها عملاً آسیب‌های خود را نشان می‌دهد. دکتر مطهره قمری در این باره می‌گوید: در مورد مهارت خودیادگیرنده، دانش‌آموزان عموماً متکی به رهنماهایی چون معلم به عنوان رکن اصلی، حل تمرین، اینترنت، هوش مصنوعی و آدم‌های اطراف خود هستند و تلاش لازم را در تفکر و تمرکز لازم روی محتوا انجام نمی‌دهند. طبیعی است وقتی دانش‌آموز استعداد اندیشیدن را در خود فعال نمی‌کند باعث می‌شود قدرت تجزیه و تحلیل خود را کاهش دهد و مدام نیازمند رهنما باشد و همین سبب می‌شود در کلاس مجازی که دیگر رهنمای اصلی، معلم نیست، فرایند یادگیری مختل شود، البته بخش قابل توجهی از این موضوع به مسئولیت‌پذیری از طرف معلم برمی‌گردد که با توجه به نبود دسترسی فیزیکی و ملموس به دانش‌آموز باید توان زیادی را صرف آموزش کند اما به دلایلی که از قبل گفته شد، زمانی که معلم، کیفیت آموزش را مطلوب نمی‌بیند، سعی بر پیدا کردن راه‌حل نمی‌کند و با پاک کردن صورت‌مسئله بر تقلیل زمانی و محتوایی آموزش مجازی روی می‌آورد که نمونه‌هایی می‌شود ارسال یک کاربرگ و نهایتاً بارگذاری فیلمی از اینترنت و امثال آن.

دیدگاه‌های مبهم نسبت به آموزش‌های مجازی

در روزهای اخیر به ویژه در ۴۰ روزی که بر ما گذشت، بخش قابل توجهی از این ایام جزو تقویم آموزشی مدارس به حساب می‌آید اما وزارت آموزش‌پرورش با وجود انتقادهای زیادی که درباره مشکلات دسترسی و بارگذاری مطالب و ارتباط دانش‌آموزان با معلمان در ارائه و تحویل محتوای درسی در بستر شاد وجود داشت، صرفاً به همان اطلاعیه‌های رسمی «همه چیز طبق روال در حال انجام است» اکتفا کرد. اگر چه بخشی از آنچه روی داد، فراتر از اختیارات، قدرت تأثیرگذاری و ترمیم و جبران در این ژانر تخانه بود اما موضوع این است که با وجود سابقه آموزش‌های مجازی به ویژه از دوره کرونا به بعد ما همچنان در حال غافلگیری شدن هستیم. اگر آموزش‌های آنلاین از دوره کرونا به بعد، همچنین حاکم شدن شرایط بگریج

